

Titel: Hvad der skal gøres

Citation: "Hvad der skal gøres", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K14*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2010 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-hg-txr-shoot-id3425aeef-752a-40c5-accf9715701cc51.pdf> (tilgået 19. juli 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K14

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.  
[Læs CC0-erklæringen](#)

## Tekstredegørelse

1. Bibliografisk beskrivelse 503
2. Manuskriptbeskrivelse 506
3. Tilblivelseshistorie 507
4. Udgivelsesmåde 507

### 1. Bibliografisk beskrivelse

»Hvad der skal gøres«, med undertitlen » - det skee nu ved mig eller ved en Anden«, blev trykt i *Fædrelandet*, 16. årgang, nr. 69, torsdag den 22. marts 1855. Artiklen er signeret »S. Kierkegaard«. *Fædrelandet* blev udgivet af J.F. Giødwad og C. Ploug; sidstnævnte fungerede også som ansvarlig redaktør. Avisen blev trykt hos Louis Klein i København og lå færdig fra trykkeriet kl. 20. Prisen var 6 skilling i løssalg, 5 mark pr. måned, 15 mark pr. kvartal og 3 rigsdaler pr. kvartal leveret uden for København.

Artiklen er blevet kollationeret i tre eksemplarer af *Fædrelandet*, nr. 69, den 22. marts 1855:

**A** SKs eget eksemplar, uindbundet og ubeskåret, KA, D pk. 17.

**B** Det Kgl. Biblioteks eksemplar, indbundet og beskåret.\*

**C** Det Kgl. Biblioteks eksemplar, indbundet og beskåret.\*

Ved den interne kollation blev der ikke konstateret afvigelser.\* Eksemplar A danner grundlag for den følgende beskrivelse.

### Format og paginering

Formatet er folio.\* Avisen har et omfang på fire sider, svarende til to blade dannet af et enkelt foldet ark. Avisen er trespaltet. Pagineringen 285-288 er på forsiden angivet under spalterne, på avisens øvrige sider over. Spalterne er unummereret.\*

SKs artikel fylder to tredjedele af forsidens første spalte (s. 285). Derudover indeholder avisen nyheder fra ind- og udland samt annoncer.

### Beskrivelse af eksemplar A

Avisen måler ca. 353 × 518 mm.\*

### Papir

Der er benyttet almindeligt trykpapir af en træholdig kvalitet.

## Typografi

Det fremherskende skriftsnit i avisen er antikva. Fremhævet tekst er sat med fed eller spatieret skrift.

På forsiden findes avisens hoved og datolinje. Hovedet består af et bredt centralfelt og to smalle felter hhv. til venstre og højre herfor. Datolinjen adskiller hovedet fra avisens øvrige tekst.

Det centrale felt har ordlyden:

**Fædrelandet.** | **1855.** | Abonnementspris i Kjøbenhavn 15 Mk. pr. Kvartal, 5 Mk. pr. Maaned; enkelte Nr. 6 Sk.; udenfor Kjøbenhavn 3 Rdl. | pr. Kvartal frit i Huset. Hver Søgne-Aften udgaaer et Numer.\*

Det smalle felt til venstre har følgende ordlyd:

Bladets Comptoir, store Kjøb-|magergade Nr. 54, er aabent | hver Søgnedags Formiddag fra | Kl. 11-1.

Det smalle felt til højre:

**Bekjendtgjørelser** | indrykkes mod en Betaling af | 4 Sk. for Petitlinien. Ifølge en | Overenskomst med »**Afton-|bladet**« i Stockholm, »**Chri-| stianiaposten**« i Christiania | og »**Handels- och Sjö-|farts-Tidningen**« i Gö-|theborg kunne de ogsaa blive | indførte i disse mod en lignende | Betaling for hvert Blad.

Derunder er datolinjen placeret, indrammet af to tværgående dobbeltstreger; den øverste er fed-fin, den nederste fin-fed. Datolinjen har ordlyden:

**16<sup>de</sup> Aarg. Torsdagen den 22. Marts. Nr. 69.**

Oplysningen om årgang er venstrestillet, dateringen centreret, og avisnummeret højrestillet.\*

Nederst i avisens sidste spalte, adskilt fra den foregående notits af en skillestreg i hele spaltens bredde, er trykkesidspunktet angivet:

Færdigt fra Trykkeriet Kl. 8

Bagsidens fod er adskilt fra avisens øvrige tekst af en tværgående, fed-fin dobbeltskillestreg og har ordlyden:

Udgivere: **J.F.Giødwad** og **C.Ploug**; ansvarlig: **C.Ploug**. | [Skillestreg] | Trykt med Hurtigpresse hos *Louis Klein*.

Artiklens overskrift »Hvad der skal gøres.«, der er fed og centreret i spalten, er sat med en punktstørrelse ca. 1 grad større end brødteksten.\* Undertitlen » – det skee nu ved mig eller ved en Anden.« er ligeledes fed og centreret i spalten, men sat med samme punktstørrelse som brødteksten. Under en kort skillestreg følger dateringen »Anden Pintsedag 1854.« og den spatierede signatur »S. Kierkegaard.« indrykket fra hhv. for- og bagkant på samme linje.

Artiklen indledes med en uncial, der er fed og sat med en punktstørrelse ca. 2 grader større end brødteksten. Efter artiklen er trykt en længere skillestreg, der afgrænser SKs tekst fra den øvrige tekst i spalten.

Spaltekolonnen måler ca. 88 mm i bredden, og artiklen strækker sig over 54 af spaltens 82 linjer. Mellem avisens spalter er sat en fed, lodret skillestreg. Brødteksten er sat med en skriftstørrelse svarende til ca. 10 punkt (korpus). Der er dobbelt ordmellemlum efter punktum.

Der er en enkelt trykfejl i artiklen, nemlig aftrykket fra en mellemrumstype, der er blevet skubbet op fra sin plads, resulterende i en lodret streg, en såkaldt spis, efter »man« (SKS 14, 159,12).

## 2. Manuskriptbeskrivelse

Til »Hvad der skal gøres« findes følgende manuskript i Kierkegaard Arkivet (KA) på Det Kgl. Bibliotek.

- HG 1 Kladde til »Hvad der skal gøres« (SKS 14, 159).<sup>\*</sup>  
1 dobbeltblad i 4<sup>o</sup>.<sup>\*</sup>  
Ingen paginering.  
Papir: gulligt koncept, groft. Mål: 165 × 197 mm.<sup>\*</sup>  
Bladene er blevet foldet på langs; en bred inderspalte rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Bladene er efter beskrivning blevet foldet på tværs. På bl. [1r] findes overskriften »Hvad der skal gøres. ~~og / hvad der vel, med Guds Bistand, skal blive gjort.~~«. Imellem de to linjer er tilføjet: » - det skee nu ved mig eller ved en Anden.«. Derunder står til højre i inderspalten en med blyantlækker slettet datering: »Anden Pintsedag 1854.«. Sidenhen er dateringen skrevet igen, på samme linje længst til venstre. Efter den slettede datering ses forfatterinitialerne »S.K.«.  
Mange korrektioner i form af sletninger og tilføjelser, især på bl. [1r]. Her er flere enkeltord, knap fem linjer i hovedteksten og i alt fire linjer i marginen slettet med vandrette streger, skrån- og bølgestreger.  
(KA, B pk. 52, læg 1; Pap. XI 3 B 223)<sup>\*</sup>

1

## 3. Tilblivelseshistorie

SK angreb den officielle kristendomsforkyndelse i Danmark, først med 21 artikler i *Fædrelandet* (fra den 18. dec. 1854 til den 26. maj 1855), dernæst med sit tidsskrift *Øieblikket*.<sup>\*</sup> Artiklen »Hvad der skal gøres« var SKs ottende indlæg i denne kirkestrid.

Kladdematerialet er dateret »Anden Pintsedag 1854«, hvilket vil sige den 5. juni, samme dag som H.L. Martensen blev ordineret som biskop. Der går godt ni måneder, før artiklen trykkes. Det er ikke usædvanligt, at SK har ladet en tekst ligge og afventet et belejligt tidspunkt til at få den publiceret. Om der har været en konkret anledning til netop at få artiklen trykt den 22. marts 1855, vides imidlertid ikke.

Der foreligger ingen renskrift (trykmanuskript) til artiklen.

## 4. Udgivelsesmåde

»Hvad der skal gøres« blev som nævnt trykt i *Fædrelandet*.<sup>\*</sup> Det har ikke været muligt at efterspore, om SK modtog honorar for artiklen.

Dele af artiklen blev allerede i SKs levetid frit oversat til svensk; bogen *Den officiella kristendomen är icke det nya testamentets kristendom. Framställning af dr. Søren Kierkegaard's polemik mot statskyrkan i Danmark*, hvori de fleste af SKs artikler fra kirkestriden er blevet oversat i uddrag, udkom i København i 1855.<sup>\*</sup> De fragmentariske oversættelser strækker sig til og med artiklen »Et Resultat«, trykt i *Fædrelandet*, nr. 107, den 10. maj 1855; den anonyme redaktør har sandsynligvis antaget, at SK under denne overskrift afsluttede sit angreb på kirken, og har herefter ladet bogen trykke.

Af stor betydning for receptionen i SKs umiddelbare eftertid var Rasmus Niensens udgivelse af *S. Kierkegaard's Bladartikler* i 1857 (*Bl.art.*). Heri indgår størstedelen af SKs artikler, også »Hvad der skal gøres«.<sup>\*</sup>